

№ 32 (2022) С. 75–80
National Academy of Fine Arts and Architecture Collection of Scholarly
Works «Ukrainian Academy of Art»
ISSN 2411–3034
Website: <http://naoma-science.kiev.ua/>

УДК 7:378.6(477.411)
ORCID ID: 0000-0002-6231-8941
DOI: <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2022-32-10>

Богдан Мазур

народний художник України,
доцент кафедри скульптури
Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури
bogdanmazur1969@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ-СКУЛЬПТОРІВ

Анотація. Мета статті – аналіз особливостей формування художньо-образного мислення у студентів-скульпторів як одного з важливих чинників підвищення професійної обізнаності та становлення особистості митця. Методологія дослідження поєднує загальнонаукові теоретичні способи аналізу, синтезу та абстрагування, що дає змогу простежити специфіку та шляхи формування художньо-образного мислення у студентів-скульпторів, висвітлити взаємодію та співвідношення свідомого та несвідомого, раціонального та ірраціонального, індивідуального та колективного. Це також допомагає розглянути естетичні концепції, предметом уваги яких стали питання символічного та натуралістичного відображення дійсності. Наукова новизна пов'язана з визначенням теоретичних і практичних аспектів формування художньо-образного мислення у студентів-скульпторів у процесі навчання. У результаті дослідження встановлено, що формування художньо-образного мислення студентів-скульпторів у нинішньому мистецько-освітньому просторі може базуватися на традиційних та сучасних підходах. Ідея поєднання протилежних за спрямованістю завдань, синергія особистісної та колективної основ є актуальними у сучасній мистецькій освіті. Причому реалізація її найбільш ефективна саме у процесі навчання та виховання в галузі образотворчого мистецтва. На думку автора, головна роль у формуванні художньо-образного мислення належить композиції, яка в умовах академічної мистецької освіти забезпечує найбільш гнучкі можливості для наукового і творчого експериментування. На особливу увагу заслуговують розширення спектра семантичних знаків у мові твору, співвідношення суб'єктивного й об'єктивного чинників, а також вплив середовища та інших видів мистецтва. Доведено, що визначний внесок у розуміння творчого процесу та формування художньо-образного мислення у студентів-скульпторів зробили й самі митці: живописці, скульптори, архітектори та інші – або виступаючи у ролі теоретиків чи критиків, або через власну творчість. За підсумками дослідження зроблено узагальнення, що ера комп'ютеризації дає змогу трансформувати академічний рисунок у цифровий, що можна певною мірою визнати позитивним мистецько-освітнім процесом, оскільки він забезпечує взаємовплив і взаємозбагачення методів і прийомів під час формування художньо-образного мислення у студентів-скульпторів.
Ключові слова: художньо-образне мислення, художньо-творча діяльність, творчі здібності, мистецька освіта, скульптура, студент-скульптор.

PECULIARITIES OF FORMATION OF ARTISTIC-FIGURATIVE THINKING AT STUDENTS-SCULPTORS

Bogdan Mazur

Abstract. The purpose of the article is to analyze the features of the formation of artistic thinking among sculpture students, as it is one of the most important aims for increasing professional awareness and becoming a sculptor. The research methodology includes general scientific theoretical methods of analysis, synthesis and abstraction, which made it possible to trace the peculiarities and ways of formation of artistic thinking among student sculptors, to highlight the interaction and relationship between conscious and unconscious, rational and irrational, individual and collective. Besides, it contains aesthetic concepts, the subject of which were the issues of symbolic and naturalistic representation of reality. The scientific novelty is related

to the definition of theoretical and practical aspects of forming artistic thinking among sculpture students in the process of education. Conclusions. As a result of the research, it was found out that the ways of forming the artistic thinking of sculptor students in the modern artistic and educational environment have traditional and modern approaches. The idea of unifying tasks that are opposite in their orientation, unification of personal and collective foundations, is relevant in modern art education, and its implementation is possible most in the field of fine arts in the process of education and upbringing. It is noted that, in our opinion, the main role in the formation of artistic thinking belongs to composition, which provides the most flexible opportunities for scientific and artistic-creative experimentation in the conditions of academic art education. Special attention should be paid to the issues of expanding the range of semantic signs in the language of the work, the ratio of subjective and objective factors, the influence of the arts, and the influence of the environment. It has been proven that a huge contribution to the understanding of the creative process and the formation of artistic thinking among student sculptors was made by the results of creativity and the creators themselves: painters, sculptors, architects and other artists, often acting as theoreticians and critics. A generalization is made that the era of computerization allows the transformation of academic drawing into a digital drawing, which can be partially recognized as a positive artistic and educational process, since it combines mutual influence and mutual enrichment of artistic and educational methods and techniques in the formation of artistic and figurative thinking of student sculptors.

Key words: artistic thinking, artistic and creative activity, creative abilities, art education, sculpture, student sculptor.

Актуальність теми дослідження. Одна з особливостей скульптури як виду образотворчого мистецтва – це певна обмеженість у засобах вираження. Тобто йдеться не про мистецтво оповідання, а про мистецтво виразного образу. Саме мистецтво становить основу формування художньо-образного мислення у студентів-скульпторів та являє собою його найважливіший елемент, навколо якого виникають інші прошарки та пласти студентського життя. Так, С. Пшибишевський зазначає: «Мистецтво – відтворення того, що вічне, незалежне як від часу, так і від простору, а отже, відтворення сутності, тобто душі, життя душі у всіх її проявах» [11].

Трансформаційні процеси сучасного суспільства вплинули й на сучасне образотворче мистецтво – підживили його новими ідеологіями, можливостями та енергією мистецьких практик. Опановуючи професію скульптора, у процесі підвищення професійної обізнаності і творчого становлення студенти мають нагоду отримати базові знання зі спеціальності «Образотворче мистецтво», а також досліджувати додаткові можливості скульптури як засобу демонстрації таланту та унікального досвіду.

Найважливіша умова професійної підготовки майбутніх скульпторів – це необхідність формування фахівця, який буде водночас і висококваліфікованим професіоналом, і митцем із неординарним творчим підходом. Свідомий вибір професії – одне з найважливіших рішень у житті людини, тож підготовка скульптора, як і будь-якого фахівця високого рівня, передбачає виконання низки тісно пов'язаних між собою завдань освіти, у цьому разі – мистецької.

Стан наукового розроблення. Аналіз наукових досліджень засвідчує, що шляхи формування художньо-образного мислення у сту-

дентів-скульпторів вивчено недостатньо. У сучасному науковому полі скульптура як твір образотворчого мистецтва – це переважно об'єкт розгляду мистецьких, культурологічних, педагогічних, філософських, правових, історичних та релігійних наук. До теми особливостей формування художньо-образного мислення у студентів-скульпторів фрагментарно зверталися М. Бортко, З. Борисюк, А. Варивончик, А. Лещенко, Б. Мазур, О. Поліщук, О. Писміченко, М. Пічкур, В. Стрильцова, Т. Шмельова, О. Штефан, С. Пшибишевський та ін. Серед іншого, дослідники наголошують: скульптура пов'язана зі створенням художніх об'ємних форм фігури чи предмета у просторі, вона – результат творчої праці митця, якому належить увесь обсяг особистих (немайнових) авторських прав і майнових прав на свій твір відповідно до чинного законодавства України. Однак комплексного дослідження заявленої теми немає, вона потребує подальшого розроблення сучасними педагогами-митцями та мистецтвознавцями.

Мета статті – аналіз шляхів формування художньо-образного мислення у студентів-скульпторів як одного з найважливіших орієнтирів у підвищенні професійної обізнаності та становленні особистості митця.

Виклад основного матеріалу. Скульптура – особливий вид образотворчого мистецтва, адже скульптурні твори мають форму реальних або абстрактних прототипів тривимірної, об'ємної чи рельєфної форми зображення [10, с. 27–28]. Скульптура прикрашає громадські місця, церкви та урядові будівлі і присутня в усіх культурах. Деякі зі скульптур, як і їхні автори, століттями відомі на весь світ.

Дослідження процесу створення скульптури містить різні аспекти. Один із них – сприйняття скульптора. Це може бути рецепція власного твору митцем на етапі створення або пошук натхнення в природі, або вивчення повсякденних подій, щоб відобразити їх у творчості. Поводження з матеріалом для досягнення певного ефекту (наприклад, створення тіні на скульптурі та органічного чи неорганічного ефекту) – це ще один аспект процесу творення, який вимагає знань і навичок, пов'язаних із властивостями матеріалу та його використанням, а також досвіду користування відповідними інструментами. Окрім необхідних технічних навичок, скульпторові потрібне бачення того, як має виглядати твір мистецтва або ефект, якого потрібно досягти. Так, А. Лещенко зазначає, що «під явищем «художня рецепція» слід розуміти складову частину механізму свідомого психічного відображення, яка реалізується у контексті функціонуючої системи ... вважати психічний механізм уподобання резонансно-привабливих ознак художнього образу у процесі його сприйняття» [3, с. 105].

Образотворче мистецтво, і особливо скульптура, використовує свою мову висвітлення теми – образно-пластичну. А важливим завданням у процесі навчання є освоєння особливостей образотворчої, образно-пластичної мови для формування художньо-образного мислення у студентів-скульпторів.

Важко переоцінити роль скульптури у процесі формування образно-пластичного мислення та проникнення у сутність образу, де (в об'ємній пластичній скульптурі) присутні всі елементи інших видів образотворчого мистецтва і за допомогою саме образів передається та чи інша ідея.

Іл. 1. Б. Мазур. Скульптурна композиція «Черепаша». Бронза. Розміщена при вході до Хмельницького університету управління та права (вул. Театральна, 8). 2001

Сьогодні мистецька освіта потребує від студентів-скульпторів когнітивної гнучкості, яка дає змогу швидко перемикатися з однієї думки на іншу, та вміння обмірковувати кілька речей водночас. Під час викладання у студентів-митців необхідно стимулювати їх до тренування мозку для складних когнітивних завдань, оскільки сам студент, його емоції, мотивації та розвиток – головні складники професійного становлення. Цю теорію, вивчаючи творчість скульптора О. Денисенка, висвітлює у своєму дослідженні С. Стрильцова, а саме: «...митець на час свого професійного становлення впевнюється в тому, що в мистецтві пріоритетними є погляди на знання та бачення повної картини світу, знання історії світової культури та мистецтва» [8, с. 212].

Творчість скульптора є засобом демонстрації таланту, вона формується з багатьох елементів та засобів художньої виразності, які присутні у творі мистецтва. Це – постановка фігури у просторі; передача руху фігури, пози, жести; світлотіньове моделювання, необхідне для підсилення рельєфності форми; фактура ліплення або обробка матеріалу; архітектонічна організація об'єму; зоровий ефект маси, вагових співвідношень; вибір пропорцій; специфічний у кожному випадку характер силуета [9, с. 14].

Варто наголосити на впливі епохи комп'ютеризації на формування художньо-образного мислення у студентів спеціальності «Образотворче мистецтво». За допомогою комп'ютерних програм (наприклад, 3D-програми) студент має змогу створити у тривимірному просторі об'єкт, який можна повертати та розглядати з різних боків, що допомагає досягати поставлених завдань. Із цього приводу М. Пічкур зазначає, що в авторській інтерпретації цифровий рисунок визначається як інноваційний сегмент образотворчої підготовки, що вимагає застосування сучасних комп'ютерно-мистецьких графічних технологій. Він поділяється на гібридний, редуکتивний і віртуальний різновиди та є допоміжним методичним арсеналом художньо-графічного вишколу. Установлено, що у цифровому рисунку, так само як і в академічному, відбувається візуалізація інформації завдяки вмінню художника «міркувати з олівцем у руках» у поєднанні з інтуїтивними методами пізнання, раціонально-логічного та емоційного-образного мислення, інсайту та синтезу науки і мистецтва [7, с. 9].

Важливим чинником у формуванні художньо-образного мислення є самоосвіта. Для студентів-скульпторів, це, зокрема, чітке розуміння,

ким він себе усвідомлює на цьому етапі і ким має бажання стати в майбутньому. Це – власне уявлення про самостійну організацію навчання, яка задовольнить його особисті потреби мистецького пізнання та особистого зростання як митця. Важливою дидактичною умовою формування творчого середовища є залучення студентів до самоосвіти (виконання домашнього завдання, відвідування музеїв, виставок, проведення студентських творчих виставок) [11].

На необхідності та особливостях формування і розвитку художнього-образного мислення у становленні особистості як художника взагалі й як скульптора зокрема наголошують багато митців-практиків та науковців. Так, О. Поліщук зазначає, що художнє мислення як різновид людського мислення досліджується представниками багатьох наук із різних позицій: як вид мислення людини, стиль людського мислення тощо. Гносеологія розглядає художнє мислення в інформаційному аспекті – як джерело знань залежно від конкретної сфери людського досвіду, а саме мистецької практики, комунікаційного процесу, ролі естетичного компонента в акті мислення самої особистості. Психологія потрактовує його як індивідуальний процес мислення, зумовлений специфікою психічного життя людини та її життєвими запитами, за яких цінністю виступає естетична детермінанта. Культурологія вивчає художнє мислення як чинник творення артефактів на естетичних засадах та художньої культури людства загалом чи окремої локальної культури. Естетика пов'язує, передусім, з індивідуальним процесом мислення, який властивий митцеві як людині особливої професії. Або ж існування художнього мислення вважається зумовленим наявністю особистості, залученої до художньої творчості як специфічного виду людської діяльності, спрямованої на самореалізацію. Мистецтвознавство приділяє увагу феномену як чиннику мистецької практики конкретної особистості в її індивідуально-стилістичній неповторності [6, с. 54]. Усім відомі скульптурні образи, створені Мікеланджело, які, побачивши одного разу, забути неможливо – і в цьому причина їх безсмертя. Тому саме індивідуальний підхід викладання є основним. І він буде ефективним лише тоді, коли запропонований викладачем шлях науково виправданий і перевірений на практиці [1].

Велике значення у процесі навчання мають опанування образно-пластичної мови у скульптурі, освоєння всієї гами пластичних матері-

алів, які використовуються під час створення твору. Кожен скульптурний матеріал має свої якості, й лише йому притаманні можливості. Тож образні вирішення у скульптурі значною мірою зумовлені вибраним матеріалом та пов'язані з розкриттям його властивостей і природної краси.

Скульптор має у своєму розпорядженні лише один момент дії, але він несе на собі відбиток усього попереднього і наступного. Пластична виразність скульптури передає красу руху й тіла та здатна чинити сильний емоційний вплив на людину. Відповідно до ідеї та образу скульптор вибирає матеріал. Немає випадковості в тому, що одна робота виконується у дереві, інша – у мармурі, а третя – у бронзі. Бронза, наприклад, надає можливість великої деталізації; дереву притаманна пластичність, мармуру – теплота, каменю – образне узагальнення.

Скульптура як твір мистецтва впливає на загальну художню культуру та вимагає від митця глибоких професійних знань. Чимало корисного митці отримують на заняттях зі скульптури рослин, птахів, тварин, людини, а також зі створення з ними композицій. Така практика забезпечує можливість стати високопрофесійним художником та створювати скульптури, які мають шанс стати визнаними творами мистецтва та впливати на загальну художню культуру. На відміну від робіт майстрів-ремесників, які вміють тільки вправно копіювати чужі роботи. Виконуючи копії з гіпсових зліпків, студенти навчаються розуміти та аналізувати форму, досліджують особливості об'ємних форм та орнаментів, починають

Іл. 2. Б. Мазур. Бронзовий кіт Пантелеймон. Київ. 1998

розуміти, що таке світлотіньове освітлення під час передачі об'ємів та їх силуетів, плановості та фактури створюваних об'єктів, набувають уміння використовувати елементи, деталі та прийоми їх стилізацій і, вдаючись до великих і дрібних форм, застосовувати все це у скульптурі [4, с. 112–113].

У процесі формування художньо-образного мислення у студентів-скульпторів важливо, передусім, розвивати творчі здібності, формувати інтерес до художньої спадщини, вчити розумінню суті образотворчості, давати знання з теорії та історії мистецтва. Важливо, щоб студенти володіли практичними навичками, вміннями і знаннями та глибоко розуміли й ясно усвідомлювали процес формування образу. Йдеться саме про образ пластичний як один з основних прийомів скульптурної пластики, що являє собою узагальнення художньо-пластичного образу, який можна виразити у спрощеному силуеті та об'ємі скульптурної композиції.

Висновки. Під час навчання у мистецькому закладі освіти студенти-скульптори отримують знання, необхідні для розуміння композиційної побудови в об'ємі та рельєфних рішеннях у колі, квадраті та інших геометричних формах. Це дає можливість розвивати майстерність і згодом самостійно набувати навички зі створення рельєфних та об'ємних композицій, що відповідають образно-творчому задуму, з огляду на те, що в основі художнього скульптурного твору лежить емоційне творче сприйняття дійсності. Однак досі не існує науково обгрунтованої системи методів викладання скульптури як вузькоспецифічної галузі мистецтва через осягнення художньо-образного мислення та образно-пластичних особливостей різних матеріалів скульптури. Так само не враховується, що епоха комп'ютеризації дає змогу трансформувати академічний рисунок у цифровий формат, що загалом слід визнати позитивним аспектом сучасного мистецько-освітнього процесу.

Список використаної літератури

1. Биркович Т. І., Варивончик А. В., Мазур Б. М. Особливості навчання студентів професійної майстерності в мистецьких закладах вищої освіти. *Питання культурології*. 2021. № 37. С. 103–113. URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236008>
2. Мозолюк-Коновалова О. М. Вплив творчого середовища на професійне становлення особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. 2017. Вип. 152. С. 116.
3. Лещенко А. М. «Художня рецепція» як механізм сприйняття творів християнського сакрального мистецтва. *Філософські обрії*. 2015. № 34. С. 99–109.
4. Мазур Б. М. Українська скульптура та її вплив на художню культуру. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2020. № 2. С. 110–114.
5. Писміченко О., Борисюк З. Мобільно-розвивальні засоби формування художньо-образного мислення у студентів художньо-педагогічних факультетів. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 3. С. 35–45. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-3-45-50>.
6. Поліщук О. П. Художнє мислення в контексті дизайн-освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 31. С. 54–57.
7. Пичкур Н. А. Интеграция академического и цифрового рисунка в современной системе изобразительной подготовки студентов художественных специальностей. *Revista științifică progresivă*. 2020. № 3.3. С. 9–14.
8. Стрельцова С. Скульптура Олега Денисенка як тривимірна археологія графічних творів. *APT-платформа*. 2020. № 2(2). С. 209–228. URL: <https://doi.org/10.51209/platform.2.2.2020.209-228>.
9. Шмельова Т. В. Мистецтво скульптури : навчально-методичний посібник. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 201 с.
10. Штефан О. Деякі аспекти охорони прав на твори образотворчого та ужиткового мистецтва. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2007. № 2. С. 27–31.
11. Przybyszewski S. Z psychologii jednostki twyrcej. Cz.I. Chopin i Nietzsche. Wybyr pism, oprac. R. Taborski, BN I. s. 8.

References

1. Byrkovych, T., Varyvonchik, A., & Mazur, B. (2021). Osoblyvosti navchannia studentiv profesiinnoi maisternosti v mystetskykh zakladakh vyshchoi osvity [Special features of the professional skills training of students in art institutions of higher education]. *Pytannia kulturolohii* [Issues in Cultural Studies], 37, 103–113. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.236008> [in Ukrainian]
2. Mozoliuk-Konovalova O. M. (2017). Vplyv tvorchoho seredovishcha na profesiine stanovlennia osobystosti maibutnoho vchytelia obrazotvorchoho mystetstva [Influence of creative environment on to the professional formation of personality of the future teacher of fine arts]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedagogichni nauky* [Academic notes. Series: Pedagogical Sciences], 152, Kropyvnytskyi, 116 [in Ukrainian]

3. Leshchenko A. M. (2015). «Khudozhnia retseptsiiia» yak mekhanizm spryiniattia tvoriv khrystyianskoho sakralnoho mystetstva ["Art reception" as a mechanism for perceiving works of Christian sacred art]. *Filosofski obrii* [Philosophical horizon], 36, 99–109 [in Ukrainian]
4. Mazur B. (2020). Ukrainska skulptura ta yii vplyv na khudozhniu kulturu [Ukrainian sculpture and its influence on artistic culture]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv : nauk. zhurnal* [National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal], 2, 110–114 [in Ukrainian]
5. Pismichenko, O., & Borysyuk Z. (2021). Mobilno-rozvyvalni zasoby formuvannia khudozhno-obraznoho myslennia u studentiv khudozhno-pedahohichnykh fakultetiv [Mobile – developmental means of formation of artistic and figurative thinking in agf students]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal* [Ukrainian Educational Journal], 3, 35–45. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-3-45-50> [in Ukrainian]
6. Polishchuk O. P. (2007). Khudozhnie myslennia v konteksti dyzain-osvity [Artistic thinking in the context of design education]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka* [Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University], 31, 54–57 [in Ukrainian]
7. Pichkur N. A. (2020). Integratsiya akademicheskogo i tsifrovogo risunka v sovremennoy sisteme izobrazitelnoy podgotovki studentov hudozhestvennykh spetsialnostey [Integration of academic and digital drawing in the modern system of fine art training for art students]. *Revistă științifică progresivă*, 3.3, 9–14 [in Ukrainian]
8. Streltsova S. (2020). Skulptura Oleha Denysenka yak tryvymirna arkhеolohiia hrafichnykh tvoriv [Sculpture of Oleh Denysenko as three-dimensional archeology of graphic works], 2 (2), 209–228. <https://doi.org/10.51209/platform.2.2.2020.209-228> [in Ukrainian]
9. Shmelova T. V. (2018). Mystetstvo skulptury : navch.-metod. posib [The art of sculpture: educational and methodological manual]. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 201 [in Ukrainian]
10. Shtefan O. (2007). Deiaki aspekty okhorony prav na tvory obrazotvorchoho ta uzhytkovoho mystetstva [Some aspects of the protection of rights to works of fine and applied art]. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti* [Theory and practice of intellectual property], 2, 27–31 [in Ukrainian]
11. Przybyszewski S. From the psychology of the creative individual. Part I Chopin and Nietzsche. *Selection of magazines*, ed. R. Taborski, BN I. 8.

Подано до редакції 11.11.22